

יד
מהר"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק

שמות

טבת ה'תשפ"א ב'של"ב
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

תוספת דברים לגבי הדלקת נרות חנוכה בלא ברכה כאשר מתפללים בחצרות הבתים
עקב מגיפת הקורונה, ובעניין ברכות שאינן מוזכרות בתלמוד.

המשך לגבי התוספת בנוסח 'על הנסים' ואחר כך באו בניך וכו' והדליקו נרות בחצרות
קדשך, וכי מדליקים בחצר בית המקדש, והאם ניתן לקרוא להיכל בשם חצר.

המשך לגבי שאלת הנביא ירמיה את הקב"ה בעניין נביאי השקר שהיו בזמנו, מדוע
נענשו הם והאנשים שהאמינו בהם, וביאור דברי הרמב"ם כיצד התחילה ע"ז בעולם
והתייחסותו למי שמאמין כי להקב"ה יש גוף או דמות הגוף ח"ו.

דברי ראב"ע לגבי הפסוק בפרשתנו (שמות) ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו
במאד מאד, והתייחסות לדברי האומרים כי שמו של המשוגע (מחמד) רמוז בגימטריא
של המלים 'במאד מאד'.

התייחסות מרן שליט"א לטעויות חמורות המושרשות פעם אחר פעם בעלון 'בית נאמן'
ע"י הרב מאזוז והעלולות להתקבל חלילה כנכונות אצל המון העם, כגון כי כביכול
יהודי תימן ניצלו משמד רק בעיקבות 'איגרת תימן' להרמב"ם, וכן לגבי הסיפור
שהביא על תימני שכפו אותו בא"י לתת גט עקב טענת מאיס עלי, כי זאת טעות
שהוטעה בה הגר"ע יוסף זצ"ל, ושאינן לסמוך על כך חלילה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 577

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש להצלחת הנדיב הנכבד ה"ה שגיא בן ר' דוד שיחי' הי"ו,
אשר זכה השבוע לסייע פעם נוספת מהונו לחלוקת ארגזי עופות לאברכים
עמלי תורה ותלמידי חכמים.

הקב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, ומכל צרה ונזק יצילהו,
וימלא כל משאלות ליבו וליבכם לטובה, אבי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת הנדיב הנכבד ה"ה שגיא בן ר' דוד שיחי' הי"ו, אשר זכה השבוע לסייע פעם נוספת מהונו לחלוקת ארגזי עופות לאברכים עמלי תורה ותלמידי חכמים.

זכות גדולה היא לו שבטוב ליבו מסייע ומאכיל תלמידי חכמים, ובפרט בתקופה זו שישנו קושי כלכלי רב בקרב משפחות האברכים ובני התורה שיחיו. יישר כוחו, וירבו כמותו בישראל.

הקב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, ומכל צרה ונזק יצילהו, וימלא כל משאלות ליבו וליבכם לטובה, אכ"ר.

החלוקה בוצעה באמצעות ארגון "ובנה" בראשות הרבנית שלי' קאפח שתחי', שבמשך כל השנה עוסקים בפעילות חסד ועזרה לזולת, ועוד פעולות רבות אחרות, ימלא הקב"ה כל משאלות ליבם לטובה, אכ"ר.

כן ירבה וכן יפרוץ, שיזכו להגדיל תורה ולהאדירה כהנה וכהנה עשר מעלות בקודש.

תוספת דברים לגבי הדלקת נרות חנוכה בלא ברכה כאשר מתפללים בחצרות הבתים עקב מגיפת הקורונה, ובעניין ברכות שאינן מוזכרות בתלמוד.

בס"ד נתחיל בשני נושאים הלכתיים, שנגענו בהם קצת בשיעורים הקודמים, ואח"כ נלך על עניין אחר.

דיברנו [בתחילת שיעור מוצש"ק ויחין] בעניין הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת בשחרית, שהדבר אינו נהוג בקהילותינו, והסברנו זאת בס"ד.

השנה התעוררה שאלה חדשה, כמדומה שלא היתה מימות עולם ומשנים קדמוניות, כאשר מתפללים רבים בחצרות הבתים ובמקומות פתוחים, בגלל מצב המגיפה רח"ל כי אין אפשרות להתפלל בתוך בית הכנסת. אם המדובר היה לגבי חצר ביהכ"נ, זה נחשב כמו בית הכנסת [עייין שיעור מוצש"ק וישלח התשפ"א]. אבל במקום המרוחק מביהכ"נ, קל וחומר מקום שאין לו שום קשר לביהכ"נ, האם גם שם יש את המנהג להדליק נר חנוכה בביהכ"נ בברכה.

כי מצד פרסום הנס, אולי יש בכך פרסום הנס. אמנם ישנם כאלה שטענו, כי אולי זה לא

פרסום הנס גדול, הבאנו כבר את הסברא הזאת, כי בלאו הכי מכיון שהמקום הוא פתוח, אז האנשים המתפללים רואים או יראו את הנרות שהדליקו בנתיים בבתים, יכולים לראות את הנרות מן הבתים ומן החצרות. או שישנו בכל זאת עניין להדליק בברכה. על כך השאלה. מכיון שזה לא ביהכ"נ, אלא מקום זמני.

בזמנו כתבתי בס"ד תשובה על כך, והמסקנא שם שאין לברך.

אבל ראיתי אח"כ כי דנו בכך בקונטרס אור מרדכי [גליון ט' דף ק"ז] שנדפס כעת בחודש כסלו שנתנו זו, חכם אחד כתב מאמר על כך, והמסקנא שלו היא כן לברך.

הוא כותב כך, לקראת ימי החנוכה תשפ"א הבעל"ט, בצל התפשטות הנגיף, אותם המתפללים ברשות הרבים, האם צריכים להדליק נר חנוכה כמו בבית הכנסת?

בהתחלה הוא כותב, ידועה ומפורסמת החקירה, אם בעיני בית דוקא כדי להתחייב בהדלקת נר חנוכה, ובתשובה אחרת הארכתי בסברות וראיות שלפענ"ד נראה דלא בעינן בית דוקא, ואולם גדולי פוסקי דורנו חששו בזה לחומרא לשיטות דבעינן בית דוקא. אולם לעניין הדלקת הנרות בביהכ"נ, שהוא כלל לא מדין איש וביתו, אלא מכח התקבצות הציבור לתפילה, יש לחקור בטעם ההדלקה, ולהקיש מזה לעניין הדלקה ברה"ר במקום שהציבור קבעו להתפלל שם, ועל אחת כמה וכמה כאשר התפילה מתקיימת בחצר או ברחבה שאחורי בית הכנסת וכו'.

מביא כל הסברות והטעמים שכתבו הפוסקים, למה מדליקים בבית הכנסת. ומדברי הפוסקים נראה שנקטו למעשה כעיקר את הטעם משום פרסומי ניסא וכו'.

ובדף קי"א הוא כותב את מסקנתו, אחר הדברים האלה נראה לפענ"ד, שבמקום שהציבור קבעו להתפלל שם, אף שלא קבעו

שערי יצחק – השיעור השבועי

המוזכרת בגאונים. וכן ברכת בתולים, אשר צג אגוז וכו'. וישנן עוד כמה ברכות, שהיו נוהגים אותן בכמה ארצות, אשר אין מוזכרות בתלמוד, והם דוחים את זה.

גם מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים ח"ב דוחה זאת, כגון לגבי שמחת תורה. הרי ישנו פיוט שאומרים בשמח"ת, 'אשר בגלל אבות בנים גידל וכו', אשר בעצם במקור זאת היתה ממש ברכה, ברכה אחרונה של העולה לתורה, בא"י אמ"ה אשר בגלל אבות בנים גידל וכו', בא"י נותן התורה ובוחר בנביאים. ייסדו זאת בתורת ברכה, אבל אין לכך מקור בתלמוד, ולכן דחו זאת.

אבל הרי הרמב"ם בעצמו מביא ברכות, אשר אינן נזכרות בתלמוד. כגון, ברכת ברוך שאמר. למרות שהיא אינה נזכרת בתלמוד, הרמב"ם מביא זאת כדבר פשוט. וכבר הרי"ף העלה זאת במס' ברכות. גם הרמב"ם עצמו בסוף הלכות תרומות אומר, כי ראינו שהכהנים מברכים כאשר הם אוכלים חלה, דהיינו הוא פוסק להלכה שכן לברך. כאן בעצם הוא מגלה לנו את סברת העניין, אם רואים דבר שהתקבל בכל עם ישראל, דבר המקובל בכל תפוצות ישראל, אין קהילות בעם ישראל שלא אומרים ברוך שאמר, הדבר סימן כי זהו דבר פשוט ומקובל מימי קדם.

לא ייבצר, שיהיו חילוקי מנהגים, בדבר שהוא לא היה מקובל ומוסכם מראש. אך אם רואים שהדבר מקובל בכל המקומות, הדבר מוכיח שזה ניתקן ע"י חכמי התלמוד, ואולי אפילו לפני כן. ומה שזה לא מוזכר בגמרא, זאת אינה סיבה.

ישנם דברים, אפילו עניין הקידוש בבית הכנסת, שהוא נתקן מפני האורחים. ישנם ראשונים האומרים, שהדלקת נר חנוכה ניתקנה מפני האורחים, מכיון שישנם אנשים המגיעים ממקומות אחרים. בזמנם לא היתה תחבורה בקלות, ואנשים מגיעים ואין להם איפה להיות, אז היה על יד ביהכ"נ מקום שהם היו אוכלים

להתפלל שם לעולם, אלא לתקופה ממושכת, ואינו מקורה, ועל אחת כמה וכמה כאשר התפילה מתקיימת בחצר או ברחבה שאחורי בית הכנסת, כאשר מתקבצים שם להתפלל ברב עם מנחה וערבית, יכולים להדליק נרות בברכה, כדין הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת, וכמובן בתנאי קודם למעשה באופן שאין חשש שהנרות ייכבו ברוח מצויה.

גם ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א כתב תשובה על עניין זה, ושלח לי אותה, וגם הוא מסקנתו היא שכן לברך. נעמוד רק על הנקודות העיקריות שבדבריו.

הוא כותב [באות ב'] כך, טרם כל, צריך לדעת כי הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת בברכות, אינה מן הדין, אלא מנהג שנתחדש בדור מן הדורות שאחרי חתימת התלמוד. שהרי הדלקה זו לא נזכרה בדברי חז"ל, ואף לא בדברי כמה וכמה רבונותא קמאי, ראשי אלפי ישראל, ובכללם רבינו הגדול הרמב"ם, ורבתינו חכמי הקדמונים נע"ג.

ולא עוד אלא שיש שערערו על מנהג זה, כגון הרב שבלי הלקט סימן קפ"ה יעו"ש וכו'. זהו כפי שהבאנו בשיעור הקודם, כי שבלי הלקט מביא בשם אחיו, שהוא לא רצה להדליק בכדי שלא להיכנס לשאלה של ברכה, אבל למעשה גם הוא מודה כי נתפשט המנהג בכל קהילות ישראל לברך על ההדלקה.

ברצוני כעת לעמוד על הנקודה הזאת, כי זה לא כ"כ פשוט שהדבר הזה נתחדש אחרי חתימת התלמוד, אם כי זה לא מוזכר במפורש בגמרא, אבל ישנם דברים רבים שאינם מוזכרים בגמרא, ואף על פי כן אין ספק שהם כבר היו בזמן התלמוד.

הרי ישנו כלל ידוע להלכה – לא כולם מסכימים לכך אבל בודאי שהרמב"ם הוא אחד מאלה הסוברים כך – שברכה שאינה נזכרת בתלמוד, אסור לברך אותה. למשל, ברכה מיוחדת על פדיון הבן, אשר יצר עובר במעי אמו וכו',

ולנים בו, ובשבילים עשו תקנה של קידוש בביהכ"נ, כמבואר בגמ' פרק ערבי פסחים. והנה ישנם ראשונים האומרים, כי גם נר חנוכה ניתקן בשבילים, זאת סיבת התקנה. א"כ רואים שהם מבינים, לפי זה, שהדבר היה כבר בזמן חכמי התלמוד. זה מאותה הסיבה.

ועניין הקידוש בביהכ"נ, לא מוזכר בגמ' ופסחים דף ק' ע"ב בתורת עצם הדבר, אלא בדרך אגב. לא באו ללמד אותנו את עיקר התקנה, יש שם פלוגתא דרב ושמואל האם צריך קידוש במקום הסעודה, ומזכירים זאת בדרך אגב.

דהיינו, התלמוד לא בא לכלול את כל ההלכות והעניינים, עד כדי כך שנדייק, כי אם ישנו דבר שאינו מוזכר, אז סימן שזה לא נכון. אולי ברמב"ם, זאת ראייה. כי אם הוא משמיט איזה דבר, זה משום שלא סבירא ליה. אחרת, למה לא הבאת זאת? היית צריך להביא. אבל לגבי התלמוד, לא זאת המגמה. וישנם עוד מנהגים המוכרים בעם ישראל ומוזכרים בשאר ספרי חז"ל, ואף אחד אינו מפקפק עליהם.

בכך יהיה קצת יותר מובן הרמ"ע מפאנו – רבינו מנחם עזריה, הכותב [הובא בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ חלק א' הלכות ברכות השחר, דף פ"ט] לגבי חתן המברך ברכת בתולים, ישנם כאלה הסוברים כך, לברך בשם ומלכות. אנחנו כתבנו לברך בלי שם ומלכות, אבל הוא כותב בעד הדבר הזה.

לדבריו, מה הטענה? שזה לא כתוב בגמרא? תשמעו מה הוא אומר, אפשר שהיתה כתובה במהדורא קמא דרב אשי. הרי מובא בגמ' בבא בתרא [דף קנ"ז ע"ב], שרב אשי עשה שתי מהדורות לש"ס. מהדורא קמא, ומהדורא בתרא. ודבר זה היה מוזכר במהדורא קמא.

וסבירא להו להגאונים – אלה שאומרים את העניין הזה של ברכת בתולים – דלא הדר מינה.

שהרבה קונטרסים הגיעו להם ממהדורא קמא של רב אשי, דאית בהו גילוי מילתא מאי דלא אתברר בגמרא דילן. כי הם ירשו מן ה'שיהן של

רבנן סבוראי. היו לגאונים ספרים רבים, אשר לא הגיעו לידינו. ובמהדורא קמא של רב אשי, הדבר היה מוזכר.

לכאורה, מה הפירוש? מדוע הוא השמיט זאת במהדורא בתרא? לכאורה משום דלא סבירא ליה. א"כ מה הדיוק שלו? אלא פירושו, שבמהדורא קמא היתה איזו סוגיא, ובדרך אגב היה נידון שהזכירו שם את ברכת בתולים. והשמיטו זאת במהדורא בתרא, לא בגלל שלא סוברים את הברכה הזאת, אלא שהיתה איזו סיבה לדחות ולא להביא את הסוגיא הזאת, ולא הביאו אותה. אבל לא ששוללים את עיקר הדבר. הרבה ידיעות היו לגאונים, מספרים שלא הגיעו לידינו.

א"כ לגבי המסקנא הזאת, לא כל דבר שאינו מוזכר בתלמוד, פירושו שהוא לא היה קיים.

יתירה מכך, גם מה שהרמב"ם לא כותב, אין פירושו שאינו סובר זאת, או שהוא בכלל לא ידע ולא שמע מכך. ואחת הראיות, ממה שהבאנו לפני כמה שיעורים [מוצש"ק מקץ התשפ"א] לגבי מה שאביו של הרמב"ם – רבי מימון – כותב כי בחנוכה נוהגים לאכול סופגנין, זכר לנס חנוכה שנעשה בשמן. ועוד כמה דברים של ענייני אכילה. הוא כותב איזה מנהג שאינו מוכר היום, שאוכלים חלב בפורים. והוא כותב ומדגיש כי זה דבר חשוב, וְאֵל תְּבוֹזוּ פִי זְקֵנָה אִמְךָ [משלי כ"ג, כ"ב]. וברמב"ם אין זכר לדבר הזה. והרי אבא שלו כתב זאת.

אולי נאמר, טוב, שמא הרמב"ם לא אחז מכך. הדבר יכול להיות. מותר לו לחלוק על אביו, לדוגמא. כמו שכתב בפ"י מהלכות שחיטה אבא מארי מן האוסרים, ואני מן המתירים. אבל ישנם דברים המוזכרים בגמרא במפורש, כגון הסימנים של ראש השנה, אמנם ישנן חילופי גירסאות, האם זה 'למחזי בריש שתא' או 'למיכל', הגמ' בהוריות ובערכין, אבל ישנם דברים שבנו רבי' אברהם מביא, כדברים פשוטים, והרמב"ם אינו מזכיר אותם. למשל, הכריכה של התפילין כמו כנפי יונה. זה עפ"י

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאלה מהקהל: יכול להיות שגם תענית בכורים זה היה מזמן התלמוד אפי' שהרמב"ם לא מביא זאת?

תשובת מרן שליט"א: כן. סייעתא לכך שהדבר מוזכר במסכת סופרים, אלא שהיא נסדרה רק בזמן הגאונים, כמ"ש הרא"ש, ואכמ"ל. מה שהרמב"ם לא מביא זאת, זה לא מוכיח בהחלט שהוא לא מחזיק מכך, או שהוא דוחה את זה. הוא לא ראה סיבה להביא את זה, משום מה. אולי קשה לנו להבין זאת, אבל אי אפשר לטמון את הראש בקרקע. אם לא מבינים, חייבים להבין. ואם לא הבננו היום, אולי נבין מחר. נפגוש את הרמב"ם ונשאל אותו. אבל אלו דברים שהוא ידע עליהם, ולא בהכרח התנגד להם. ואדרבה, בנו מעיד שהוא בעצמו עשה זאת. וישנם אולי עוד חידושים ודברים, שאנחנו עדיין לא יודעים אותם. בנו רבי' אברהם מעיד – הרי אנחנו מברכים בפה"ג על כל כוס בליל הסדר – הרמב"ם סובר כי גם ברכה אחרונה צריך על כל כוס, על הגפן ועל פרי הגפן וכו', והוא אומר שמחייב את זה העיון. ההיקש. והארכנו על כך באגדתא דפסחא פרי עץ חיים אות ל"ב דף קל"ג. אנחנו לא עושים זאת, ולא נעשה את זה, כי זאת שיטה מיוחדת של הרמב"ם, הגאונים כתבו על כל כוס ברכה ועל הגפן רק בסוף וכך נהגו, והרמב"ם עצמו לא כתב זאת בחיבורו. רואים שיש לרמב"ם הרבה חידושים. אינני רוצה להיכנס ולפרט כעת עוד דברים. לא כל מה שלא כתוב ברמב"ם, הוא נשלל. הרמב"ם כתב דברים מצומצמים, מה שהוא ראה הכרח להביא, הוא לא התרחב ופירט. מסתמא על כל הלכה היה לו 'מים שאין להם סוף', מה להוסיף ולחדש ולברר. וכגון שהבאנו בזמנו לגבי עניין שקיעת החמה וצאת הכוכבים, מתוך חידושו לגמ' תחילת מס' ברכות.

*

דבר נוסף כתב הרב איתמר כהן [באות ג] וז"ל, מרן בבית יוסף השמיט עניין זכר למקדש. גם את יתר דברי הכל בו הללו, העלה שם מרן

הגמ' במסכת שבת, זכר לנס שנעשה לאלישע בעל כנפים ועיין שיעור מוצש"ק תרומה ותצוה התשע"ט. ברמב"ם אין זכר לדבר הזה, שישנו מנהג כזה, ורבי' אברהם בן הרמב"ם בספר המספיק כותב זאת בפשיטות, בדרך אגב. אם אביו היה חולק על כך, הוא לא היה עובר על זה בשתיקה.

ישנם עוד דברים, שרבי' אברהם בן הרמב"ם מעיד שאביו עשה, אפילו שהוא לא כתב זאת בחיבורו.

צריכים לדעת, כי אלו יסודות גדולים. לפעמים ישנם החושבים, כי אם ישנו איזה דבר שהרמב"ם לא הביא אותו, כביכול הדבר לא קיים. הרמב"ם לא שמע מכך, ולא ידע מזה, אינו סובר זאת. ובנו רבי' אברהם כותב, שבלייל הסדר – הרי אנחנו אומרים רבי יוסי הגלילי אומר וכו', חמשים מכות, מאתים מכות, מאתים וחמשים מכות, דעות רבי יוסי ורבי אליעזר ורבי עקיבא – הרמב"ם לא כותב זאת בספרו משנה תורה, הרי העלה לחיבורו את נוסח ההגדה בסוף הל' חמץ ומצה. אומר רבי' אברהם בנו, הוא מעיד על כך, אבא מארי וכל חכמי המערב היו אומרים את זה בליל הסדר. הרמב"ם בעצמו היה אומר זאת. והסיבה שהוא לא כתב זאת, מכיון שזה לא היה נהוג בכל המדינות. ישנן מדינות שלא נהגו בזה, והדבר אינו מחוייב. כמובא שם בס' מעשה רוקח. הרמב"ם כתב רק מה שחייב. א"כ ישנה כאן כבר הסתכלות אחרת על הדברים.

גם בתשובות הרמב"ם רואים דברים שאינו מזכיר אותם כלל בחיבורו, והדברים הללו היו חיים וקיימים.

לכן, זה לא 'סוף פסוק', מה שלא מוזכר בגמרא, או מה שלא מוזכר ברמב"ם, להגיד שזה לא היה ולא נברא אצלם. בהחלט יכול להיות שהדבר היה אצלם, ומאיזה סיבות מסויימות לא הביאו את זה. אי אפשר לבנות על זה יסוד. זאת טענה חלשה. זה לא יסוד חזק.

בסגנון אחר ובתוספת ביאור, ואין כאן המקום לעמוד בזה.

אנחנו טוענים, כיון שאחד הטעמים בראשונים להדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת, הוא 'זכר למקדש'. ובית הכנסת הוא מקדש מעט, כנז' בגמ' מס' מגילה, לכן מדליקים רק בבית הכנסת. אבל מקומות אחרים, כגון אולם חתונה, אף שנמצאים מאות אנשים, אולי נאמר שיש כאן פרסום הנס ונדליק בברכה, אבל לא.

לפי הטעם של פרסום הנס, אין הכי נמי, אך כיון שיש ראשונים האומרים שהטעם הוא משום זכר למקדש, וכאן זה לא מקדש מעט, לא מדליקים שם בברכה. יש עניין להדליק רק בבית כנסיות ובתי מדרשות, אבל לא במקומות ציבוריים אחרים.

אמנם ישנם כאלה הסומכים על הסברות האחרות, ואומרים כי בכל מקום שנתקבצו ציבור, בכל אופן כשנמצאים שם אנשים קבועים, לא כמו קופת חולים שנכנסים אנשים ויוצאים או בנק, אמנם יש שם ציבור אבל זה לא עראי ממש, המדובר על מקום קבוע, כגון אולם חתונות, או אם עושים מסיבת חנוכה, הם אומרים כי ידליקו ויברכו. אבל אנחנו אומרים, לא, לפי הטעם של זכר למקדש, פה זה לא בית מקדש מעט.

בכל אופן הוא טוען על כך, מצד שהבית יוסף השמיט את הטעם הזה.

הדבר תמוה מאד. מה הפירוש 'השמיט'? האם זה ספר שתילי זיתים, שהוא משמיט? וכי הבית יוסף מביא דברים ומשמיט חלק מהם במכוון? הב"י לא ראה את הטעם הזה בכלל, הוא לא ידע מהטעם הזה. כתוב זאת אמנם בכל בו, והב"י הביא בשם הכל בו נוסח אחר. היה לב"י מהדורא אחרת, כי היו לו הרבה כתבי יד. בספר כל בו שלפנינו, הדבר אכן כתוב, אבל הב"י לא 'השמיט' מדברי הכל בו, הוא פשוט כתב מה שהיה כתוב בספר שלפניו, העתיק אותו. אין לבית יוסף 'השמטות'.

השתילי זיתים כן משמיט דברים, לאחר שהוא יודע וכולם יודעים שיש את דעת השלחן ערוך, ואת הגהות הרמ"א, והוא השמיט מהרמ"א דברים בכדי שיבינו שהוא משמיט אותם בכוונה. אבל אצל הבית יוסף, אין דברים כאלה. אם הוא רוצה, הוא יכול להביא אותו ולהעיר עליו, לחלוק עליו בצורה מפורשת.

בספר כל בו במהדורא החדשה [דף רצ"ב] לפני שהסביר את הטעם, הקדים בזה"ל, נהגו כל המקומות להדליק נר חנוכה בבית הכנסת.

ישנה כאן עדות, שנהגו כך בכל תפוצות ישראל. אינני יודע, יכול להיות שקדמונינו בתימן ג"כ נהגו כך, ומה שזה לא כתוב בתכאליל זהו מפני שהם העתיקו את לשון הרמב"ם, אנחנו לא יודעים מה היה בדורות ההם, אין לנו ידיעה ברורה, אבל במציאות בדורותינו ראינו שכולם נהגו להדליק ולברך.

הוא אומר כך, להוציא ידי שאינו בקי ושאינו זריז בזאת, גם כי הוא הידור מצוה, ופרסום הנס, וזכר למקדש.

וכבר המו"ל העיר שם [בהערה 120], לגבי מה שהכל בו כותב 'זכר למקדש', מלשון רבינו משמע, שא"ל טעמים נפרדים. שכתב "כי הוא הידור מצוה, ופרסום הנס, וזכר למקדש", ומבואר שהטעם של זכר למקדש הוא טעם חדש.

ובהלכות ליל הסדר [דף קי"ג] הכל בו כותב את הטעם להדלקת נ"ח בזה"ל, ודומה למה שנהגו להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת לפרסום הנס בפני כל העם, ולסדר הברכות בפניהם. גם שיצאו ידי חובתן הרואין, שאין להם בית לברך שם.

שם הוא כותב את הטעם מפני האורחים, אנשים שאין להם בית, כי ההדלקה של ביהכ"נ תפטור אותם. זה מה שאמרנו מקודם, כי מכאן ראייה שהוא ג"כ סובר שזה כבר מזמן חכמי התלמוד, כי זה כמו הטעם של הקידוש.

שערי יצחק – השיעור השבועי

לעזרה כשהם שתויי יין? לכן רש"י מסביר, כי החצר הפנימית היינו ההיכל. וכן כותב המצודת דוד, הוא ההיכל, ולמול בית קדשי הקדשים נקרא חצר. היה קשה למצודת דוד, איך אפשר לקרוא להיכל בשם חצר? לכן הוא מסביר, כי פירושו כך. הרי ההיכל זה הקודש, ויש קודש הקדשים. ביחס לקודש הקדשים, קוראים לזה חצר. כך ההסבר שלו.

עוד מעט נרחיב בזה, אבל ברצוני לומר לכם כי ישנו דבר הדומה לכך. שמעתי מפי אבא מארי זצ"ל, כי על העיר שלנו רצאבה היו אומרים, שהיא החצר של צנעא. פירושו, שער צנעא היא העיקר, היא עיר הבירה, מרכז התורה. ורצאבה, היא החצר. ביחס אליה, מחשיבים אותה כמו חצר, כיון שהיו מצויים בה הרבה תלמידי חכמים, אתה מרגיש כביכול אתה כבר מתקרב ונמצא שם, עוד מעט אתה נכנס. היא אחריה בחשיבות. זה ע"ד שאומר המצודת דוד. וכןראה גם מפני שהיתה דומה לה בשמירת המנהגים הקדומים. איתמר].

בחידושי הריטב"א על מסכת מועד קטן ודף קל"ח, לגבי זביוס בואו אל הקודש, הוא ג"כ כותב כך, מהי החצר הפנימית, דהיינו ההיכל. גם הוא אומר שזה נקרא היכל.

לכאורה דבר זה מיישב את הגירסא זהדליקו נרות בחצרות קדשך.

אכן בהערות למטה מביאים כך, אבל בשיטה כתב, חצר הפנימית זו עזרה וכו'. ההיפך, הוא לא מסכים לזה. דליכא למימר זה היכל, דלא מצינו לו בשום מקום שנקרא חצר, אלא בית. והוא מציין את הפסוק שהבאנו, וראה יחזקאל מ"ד, כ"א "בבואם אל החצר הפנימית" ופירש"י שם "אל ההיכל" וברד"ק שם פי' "עזרת כהנים מן המזבח ולפנים וכו'".

בספר מפי כהן יחזקאל פרק מ"ד, דף תקצ"ב, הוא יושב על המדוכה הזאת, והסביר באופן ברור את כל הנושא הזה, ומסקנתו היא, שאפשר להשתמש במלה 'חצר' בכמה אופנים, תלוי על מה אתה מדבר. אין חובה לפרש כי חצר היינו

לכן למסקנא נראה לי, כי ישנו כאן עניין של ספק ברכות להקל, הדבר אינו מתאים לפי כל הטעמים. הגם שהב"י לא הביא את הטעם הזה, אבל אם הוא היה רואה, היה מעלה ומודה. אנחנו אומרים סב"ל נגד מרן. הכי קיימא לן. א"כ הפירסום יהיה עצם ההדלקה, ואפשר גם להגיד הנרות הללו וכו', ואם ירצו יאמרו מזמור שיר חנוכת הבית, וזה מספיק. אבל לא לברך, כי הברכות לא קובע, קיי"ל ברכות אינן מעכבות, אי אפשר להיכנס לחששות. הזדעזע כל העולם כאשר אמר הקב"ה 'לא תשא', העניין של ספק ברכות הוא דבר חמור ולא פשוט. בכדי לברך, צריך שיהיו דברים ברורים.

המשך לגבי התוספת בנוסח 'על הנסים' ואחר כך באו בניך וכו' והדליקו נרות בחצרות קדשך, וכי מדליקים בחצר בית המקדש, והאם ניתן לקרוא להיכל בשם חצר.

דיברנו [בשיעור מוצש"ק וישב התשפ"א] בעניין התוספת בנוסח על הנסים, ואחר כך באו בניך לדביר ביתך וכו' והדליקו נרות בחצרות קדשך, שאלנו מה ההבנה במלים 'בחצרות קדשך', הרי ההדלקה היא בתוך ההיכל ולא בעזרה.

הבאנו [שם בדף 6] שבספר טעמא דקרא תירין זאת, ושציינ את ספר יחזקאל מ"ב, י"ז י"ט, רש"י והמצודות, המפרשים כי 'חצר' היינו ההיכל. אמרתי אז כי אנחנו מאמינים שהוא מצא זאת, אבל בפועל במקום שהוא ציין זה לא כתוב.

יישר כוחו של בני הרה"ג משה שליט"א, הוא יגע ומצא את המקום הנכון, הציון שכתוב שם הוא טעות, וזה נמצא ביחזקאל מ"ד, פסוק כ"א, לגבי הפסוק ויין לא ישתו כל פהן פבואם אל החצר הפנימית. שם זה נמצא, לא כפי שהוא כתב שזה בפרק מ"ב. לא הפרק ולא הפסוקים נכונים, אינני יודע איך השתבש העניין.

זה בהפטרת פרשת אמור, 'זהכהנים הלויים בני צדוק וגו'. לכאורה, וכי לכהנים אסור להיכנס

דבר חיצוני מחוץ לבניין, יכול להיות גם בתוך הבניין, אם יש משהו יותר פנימי, ביחס אליו זה נחשב כחצר.

התבוננתי בפירוש המלה 'חצר', מהו מהותה. חיפשתי בספרים ולא מצאתי הסבר, אבל חושבני אולי כי המלה חצר מורכבת משתי מלים, 'חוץ' – 'אור'. דהיינו, זה דבר חיצוני, לא פנימי, ולכן יש בו יותר אור. כי בתוך הבית, זה חשוך. אבל בחוץ, יש יותר אור. 'חוץ-אור'. ממילא מתאים לומר על כל מקום שהוא יותר פנימי, יחסית אליו במקום החיצוני יש יותר אור, כי כמה שאתה נכנס יותר פנימה נעשה יותר חשוך.

כותב בספר מפי כהן כך, ויין לא ישתו כל כהן בבואם אל החצר הפנימית. ופירש"י אל ההיכל, והנה הר"ש – רבי שמשון משאנץ – בכלים [פ"א מ"ט] מבאר דת"ק ורבי יוסי פליגי אם מותר לשתויי יין להיכנס בין האולם ולמזבח, דרבי יוסי אוסר, ולת"ק מותר. וכפה"נ שאף רש"י מפרש כן, ומש"ה פירש דחצר הפנימית האמורה כאן היינו ההיכל. אבל הרמב"ם [פ"א מביאת מקדש ה"א והט"ז] מפרש דלכו"ע אסור לשתויי יין להיכנס בין האולם ולמזבח, ולדידיה צריך לפרש דחצר הפנימית האמורה כאן, היינו בין האולם ולמזבח. וגם להר"ש ע"כ אליבא דרבי יוסי צריך לפרש כן. א"כ החצר זה בין האולם ולמזבח.

והאמת שמצינו בפרקים אלו, דלשון "חצר הפנימית" נופל על כמה מקומות. שכאן מפרש רש"י דאמור על ההיכל, ולעיל [פסוק י"ז] נאמר ולא יעלה עליהם צמר בשרתם בשערי החצר הפנימית וביתה, ופירש"י החצר הפנימית – לפני ולפנים. ולהלן [פסוק כ"ז] נאמר וביום בואו אל הקודש אל החצר הפנימית לשרת בקודש, ופירש המצודות שהוא עזרת כהנים. ולעיל [פרק מ', י"ט, ושם פסוק כ"ג] נאמר חצר הפנימי, ופירש"י שהוא עזרת ישראל.

והביאור הוא כמ"ש רש"י לעיל [פסוק י"ט] דחצר החיצונה סובל כמה פירושים, שכל מקום הוא

חיצון לפנימי לו. וה"נ חצר הפנימית סובל כמה פירושים, שכל מקום הוא פנימי לחיצון לו.

באופן יחסי כל דבר אם יש משהו פנימי, אז הוא חיצון. בכל מקום, המושג חצר יכול להתפרש בכל מקום לפי עניינו.

בכל זאת, חושבני כי לעניינינו זה עדיין תירוץ דחוק מאד, להגיד ש'בחצרות קדש' הכוונה היא להיכל, כמו שמצאנו. אני כבר לא מדבר על הטעמא דקרא שהביא שם שהתוס' בזבחים [דף ל"ב ד"ה שחידשו] כותבים זאת במפורש, חצר היינו עזרה, כדמוכח ביחזקאל. והוא רוצה להגיד, לא, פה מצאנו חצר שפירושו ההיכל. אבל אי אפשר להגיד על זה 'חצרות קדש' בסתם. אם כתוב 'החצר הפנימית', אתה מדגיש כי זה לא החצר החיצונית אלא הפנימית, בכדי שלא נטעה. אי אפשר להגיד חצר סתם, ולהתכוין אל הפנימית. הפסוק אומר 'החצר הפנימית', אפשר לקרוא לזה חצר, צריכים להוסיף מלה בכדי שלא נטעה. ובנ"ד הרי כתוב 'בחצרות קדש' סתם.

חוץ מזה, אי אפשר להגיד 'בחצרות קדש', בלשון רבים. אלא צריך להגיד 'בחצר קדש', כי זה מקום אחד. מה זה 'בחצרות'? מהמלה 'בחצרות' משמע כי הכוונה היא אל העזרות, אבל להיכל אי אפשר לקרוא בשם 'חצרות'. ההיכל הוא הכי הרבה חצר כלפי קודש הקדשים, אבל זה לא 'חצרות'. בשלמא אם המדובר על העזרות, אזי ישנן הרבה עזרות, עזרת כהנים, עזרת נשים, עזרת ישראל, ואפשר לקרוא לזה בשם 'חצרות', וק"ו אם זה ממש בחוץ.

מתוך הכל נראה לי, כי התירוצים הם קשים להתקבל על הדעת. אפילו התירוץ הכי טוב שלהם, עדיין מאד דחוק. הלכך אנן בדידן.

המשך לגבי שאלת הנביא ירמיה את הקב"ה בעניין נביאי השקר שהיו בזמנו, מדוע נענשו הם והאנשים שהאמינו בהם, וביאור דברי הרמב"ם כיצד התחילה ע"ז בעולם והתייחסותו למי שמאמין כי להקב"ה יש גוף או דמות הגוף ח"ו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ולשבחם ולפארם בדברים, ולהשתחוות למולם, כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה. וזה היה עיקר עבודה זרה.

לאחר שעלה להם הרעיון הזה, הם אמרו, אם כן צריך לעשות להם בניינים והיכלות, קרבנות, ולשבח אותם ולהשתחוות מולם. זאת הטעות הראשונה. זה לא שהם היו כופרים בהקב"ה, הם משתחווים להם אך ורק בתורת משרתים של הקב"ה.

וכך היו אומרים עובדיה היודעים עיקרה. לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה וכו'. ואחר שארכו הימים, עמדו בבני האדם נביאי שקר ואמרו, שהאל צוה ואמר להם עבדו כוכב פלוני – כעת כבר התחילו שקרנים. אמרו לאנשים, כי הקב"ה ציוה אותם שלכוכב הזה, כגון כוכב מאדים, תעשו לו כך וכך – או כל הכוכבים. והקריבו לו, ונסכו לו כך וכך. ובנו לו היכל, וְעָשׂוּ צוֹרֵתוֹ, כדי להשתחוות לו כל העם, הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ. ומודיע להם צורה שבדה מלבן, ואומר זו היא צורת הכוכב פלוני שהודיעוהו בנבואתו.

זהו השלב הבא. השקרן הזה, נביא השקר הזה, אומר לכולם, שהקב"ה נגלה אליו ואמר לו שצריך לעבוד את הכוכב הזה, ותעשו את הצורה המסויימת הזאת, וזאת היא הצורה שלו.

והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות, ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות, ומתקבצין ומשתחווים להם. ואומרים לכל העם, שזו הצורה מטיבה ומריעה, וראוי לעבדה וליראה ממנה. וכהניהם אומרים להם, שבעבודה זו תרבו ותצליחו. ועשו כך וכך, ואל תעשו כך וכך.

והתחילו כוזבים אחרים לעמוד ולומר, שהכוכב עצמו או הגלגל או המלאך, דבר עמהם, ואמר להם עבדוני בכך וכך, והודיע להם דרך עבודתו. ועשו כך, ואל תעשו כך. ופשט דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות בעבודות משונות זו מזו, ולהקריב להם ולהשתחוות.

דיברנו על נביאי השקר שהטעו את עם ישראל, ובגלל זה בעוה"ר בסוף נחרב בית המקדש. השאלה היא, כיון שהם וציבור גדול טעו וחשבו שהם אומרים אמת, למה מענישים אותם? הבאנו עשרה תירוצים לכך.

רבינו הרמב"ם בריש הלכות עבודה זרה, מסביר איך התחילה הע"ז בעולם. מאיפה בא לאנשים שטות כזאת, לעבוד פסלים וצלמים. מה, הם היו כל־כך מטופשים? איך זה קרה?

הרמב"ם אומר כך, בימי אנוש, טעו בני האדם טעות גדולה, ונבערה עצת חכמי אותו הדור, ואנוש עצמו מן הטועים היה.

אנוש הוא הנכד של אדם הראשון. אנוש, בן של שת, בן של אדם הראשון. אָדָם שֵׁת אָנוֹשׁ. קִינָן מְהַלְלָאֵל יָרֵד [דברי הימים א' א', א'–ב'].

מה היתה טעותם?

וזו היתה טעותם. אמרו, הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם, ונתנם במרום וחלק להם כבוד, והם שמשים המשמשים לפניו – עלה להם רעיון, באותו הדור, הקב"ה ברא שמש ירח כוכבים, הוא מכבד אותם, שם אותם במרום להנהיג את העולם – ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד. וזהו רצון האל ברוך הוא, לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו וזהו כבודו של מלך.

אם אתה מכבד את המשנה למלך, משבח ומפאר אותו ומשתחוה לו, זה לא כנגד המלך. המלך רוצה בכך, כי הוא המשנה שלו והוא חָפֵץ שתכבד אותו.

הדבר כפי שנאמר [אסתר ג', ב'] וְכָל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כֹּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהֶמֶן. וכי זה כנגד המלך אחשורוש? משתחווים לו, פִּי בֶן צֶוֶה לוֹ הַמֶּלֶךְ. המלך אמר תעשו כך, ומי שעושה זאת אין בכך שום פגיעה במלך. ואדרבה.

כיון שעלה דבר זה על לבם, התחילו לבנות לכוכבים היכלות, ולהקריב להן קרבנות,

בשלב הראשון השתחוו לשמש או לירח או לשאר הכוכבים, ואח"כ עשו צורות המקבילות לכוכבים, כל מיני צורות משונות. זאת הירידה השנייה.

ואז אירע האסון הגדול.

וכיון שארכו הימים, נשתכח השם הנכבד והנורא, מפי כל היקום ומדעתם, ולא הכירוהו. בעת הם מכירים ומשתחווים רק לצורות האלה, כביכול הם הבוראים שלהם, הוא שברא אותנו והכל תלוי בו, ומהקב"ה הם שכחו. ונמצאו כל עם הארץ הנשים והקטנים, אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן, וההיכל של אבנים, שנתחנכו מקטנותם להשתחוות לה ולעבדה ולהשבע בשמה. והחכמים שהיו בהם, כגון כהניהם וכיוצא בהן, מדמין שאין שם אלוה, אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגללם ולדמותן. כבר ירדו דרגא, עכשיו האלוה זה הכוכבים והגלגלים. האנשים חושבים שהאלוה זה הפסל והצלם, והכומרים חושבים שזה הכוכב, הוא האלוה.

אבל צור העולמים, לא היה שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו, אלא יחידים בעולם, כגון חנוך ומתושלח נח שם ועבר. ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל, עד שנולד עמודו של עולם, והוא אברהם אבינו.

אח"כ הרמב"ם מסביר שאברהם אבינו התחיל לחשוב ולהתבונן, אין יכול להיות שהגלגלים ינועו מעצמם? מי מנהיג את העולם? מי מסובב את כל העולם? יום ולילה וכו' וכו', וההמשך ידוע, עד שהוא שבר את הצלמים וכו', ומאז התחילו לחזור לאמונה בה'.

אותה השאלה ששאלנו, אפשר לכאורה לשאול גם כאן, לגבי הראשונים שטעו בימי אנוש, הם חשבו שעל ידי זה הם מכבדים את הקב"ה, וכי מגיע להם עונש? יש להם טעות. הם טועים. חשבו שבוזה שיכבדו את השמש ואת הירח ואת הכוכבים, זה כבוד להקב"ה, כיון שהם משרתיו. א"כ למה מענישים אותם?

כתוב הרי שבימי אנוש, הקב"ה הציף שלישי העולם בגלל העניין הזה. כגון בספרי פרשת עקב אות מ"ג, ושמות רבה פט"ו, ובעוד מקומות רבים. כתוב גם כן ואבות פרק ה' משנה ב' שכל הדורות היו מכעיסין ובאין, עד שבא אברהם וקבל שכר כולם. למה 'מכעיסים'? למה הקב"ה כועס? מסכנים היו האנשים הללו, הם לא מבינים, הם חושבים שזה טוב כך.

דרך אגב, הרמב"ם אומר כי רק יחידים הכירו את הקב"ה, 'חנוך ומתושלח ונח ושם ועבר', כמו שהבאנו.

נראָה מזה שהוא לא קיבל מה שכתוב בספר הישר, והובא גם בסדר הדורות, כי חנוך חיבר ספרים וכו', ויהי מקץ ימים רבים ושנים, בהיותו עובד לפני ה', ויהי הוא מתפלל לפני ה' בבית ובחדר. ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר, חנוך חנוך, ויאמר הנני. ויאמר אליו קום צא מביתך וממקומך אשר נחבאת שמה, ומלכת על כל בני האדם, למען אשר תלמדם את הדרך אשר ילכו בה, ואת המעשה אשר יעשו ללכת בדרכי ה'.

ויקם חנוך ויצא מביתו וממקומו ומן החדר אשר היה שם, כדבר ה'. וילך את בני האדם, וילמדם דרך ה'. ויאסוף את בני האדם בעת ההיא, ויודיעם את מוסר ה'. ויצו ויעבירו קול בכל מקומות בני האדם לאמור, מי האיש אשר יחפוץ לדעת את דרכי ה' ואת המעשה הטוב, יבוא אל חנוך. ויתאספו אליו מכל בני אדם בעת ההיא, ויהי כל אשר יחפוץ את הדבר הזה וילך אל חנוך. וימלוך חנוך על בני האדם בדבר ה', ויבואו וישתחוו לו ארצה, וישמע כולם יחד את דבריו. ותהי רוח אלהים אל חנוך, וילמד את כל אנשיו חכמת אלהים ודרכיו.

ויעבדו בני האדם את ה' כל ימי חנוך, ויבואו בני האדם לשמוע את חכמתו. וגם כל מלכי בני האדם הראשונים והאחרונים, ושריהם ושופטיהם, באו אל חנוך כשמעם את חכמתו, וישתחוו לו אפיים ארצה. ויבקשו גם הם את חנוך אשר ימלוך עליהם, ויאבה להם לדבר

שערי יצחק – השיעור השבועי

לכאורה אותו הדבר, אותה השאלה גם לגבי מ"ש בפרק ג' מהלכות תשובה, הרמב"ם מונה עשרים וארבעה אנשים שאין להם חלק לעולם הבא, ואלו הן שאין להן חלק לעולם הבא, אלא נכרתים ואובדין ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים. המינים והאפיקורוסין והכופרים בתורה וכו'.

מִפְּרָט ומסביר אחר כך הרמב"ם בהלכה ז', מי הם 'מינים'? חמשה הן הנקראים מינים. א' האומר שאין שם אלוה ואין לעולם מנהיג. ב' והאומר שיש שם מנהיג, אבל הן שנים או יותר.

'שאיין שם' היינו, כידוע שהרמב"ם אומר 'שם' אין כוונתו במקום נסתר או במקום אחר, הרמב"ם משתמש הרבה פעמים במלה 'שם', וזה כמו שמסבירים בספרים שזה כמו פ"א רפה בלשון ישמעאל. אומרים בלשון ישמעאל, פ'י, הכוונה במציאות. למשל בהלכות תעניות פ"ה הרמב"ם כותב 'יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם, מפני הצרות שאירעו בהן וכו'.' [עיין שיעור מוצש"ק פינחס התשע"ה]. 'יש שם' היינו, קיים דבר כזה. אין שם, לא קיים במציאות. וכבר בהלכה הראשונה, בהלכות יסודי התורה, הרמב"ם השתמש בזה, כיון שהוא דיבר ערבית, אז כשהוא דיבר בלש"ה"ק הוא היה קצת מושפע בעקיפין מהסגנון שלהם. אבל אין ספק, שזאת כוונתו. בלי זה, לא מבינים מה הרמב"ם רוצה. בהרבה מקומות זה בכלל ההיפך.

פה יכולים לטעות, שכאן הכוונה 'שם', בשמים. אבל הוא לא התכוין לזה. אפשר היה ליישב פה את העניין, אבל זאת אינה האמת בכוונתו.

זה כפי שהיו אומרים שישנן 'שתי רשויות', כמו שמוזכר בכמ"ק בגמרא. מאמינים שיש שתי כוחות, יש טוב ויש רע, הפרסים וכו', כל מיני אמונות, שהיו שני אלהים, אחד עושה כך ואחד עושה כך. מה יהיה כאשר תהיה ביניהם מחלוקת, כיצד יחליטו... אבל זאת השטות שלהם.

הזה. ויתקבצו כולם כשלושים ומאה מלכים ושרים, וימליכו את חנוך עליהם. ויהיו כולם תחת ידו ותחת דבריו, וילמד אותם חנוך חכמה ודעת ודרך ה', וישם שלום בין כולם. ויהי שלום בכל הארץ בימי חנוך, וימלוך חנוך על כל בני האדם מאתיים וארבעים שנה ושלוש שנים. ויהי עושה משפט וצדקה לכל עמו, וידריכם בדרכי ה'. לפי זה עוד הרבה אנשים.

שאלה מהקהל: הרי כתוב להיפך, אָז הוּחַל לְקָרָא בְּשֵׁם יְיָ (בראשית ד', כ"ו).

תשובת מרן שליט"א: לא, זה היה בימי אנוש. המדובר כאן הוא אחרי כן, בזמן חנוך. הוא מדבר על חנוך. בזמן אנוש, הוחל לקרוא בשם י"י. אבל אח"כ, אחרי כמה דורות, זיתהלך חנוך את האלהים. הרמב"ם לומד, זיתהלך חנוך, רק הוא. אבל לפי מה שכתוב בספר הישר, חנוך לימד הרבה אנשים וכו'.

א"כ אחת מן השתים. או שהרמב"ם לא ראה את ספר הישר, לא הגיע לידו הספר הזה, או שהוא לא האמין לו. כידוע, רבים מפקפקים על הספר הזה, שהוא לא כ"כ מוסמך וממילא אי אפשר לבנות על זה. ואפי' הראב"ע כותב בלשון ספק, 'אם נסמוך על ספר הישר'.

למעשה, גם לגבי הפסוק שהוזכר מקודם, אָז הוּחַל לְקָרָא בְּשֵׁם יְיָ (בראשית ד', כ"ו), הרמב"ם לומד שאנוש עצמו היה מן הטועים. דהיינו, שזה היה חילול ה'. אך הדבר אינו מוסכם. רש"י מסביר כך, "אז הוחל" – לשון חולין, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקב"ה לעשותן אלילים ולקרותן אלהות. אבל האבן עזרא אומר ההיפך, התחילו להתפלל לפני ה'. א"כ זהו לשבת. הוא מפרש שהם 'החילו', התחילו. גם הספורנו אומר כך, צדיקי הדור התחילו לדרוש את שם ה', ויקרא בשם ה'. ישנה כאן מחלוקת, איך לפרש את הפסוק. רש"י הוא כמו הרמב"ם, אבל לא בדיוק. לפי הרמב"ם, אז כבר היתה ע"ז. אבל הפירוש של רש"י קרוב לרמב"ם. ומי שיחפש, ימצא עוד מקורות רבים, אך אנחנו נקצר.

ג' והאומר שיש שם רבון אחד, אבל שהוא גוף ובעל תמונה. הרמב"ם אומר, דבר שלישי שנחשב גם הוא מין, שהאדם הזה הוא מאמין, אלוה אחד ויחיד, לא כמו הראשונים שכתב קודם, אבל לדעתו של אותו אדם הוא גוף ובעל תמונה. הוא לא מאמין, שהקב"ה הוא רוחני, דבר שלא נתפס בעין, אלא שהוא בעל גוף.

הראב"ד עומד ואומר, אמר אברהם, ולמה קרא לזה מין, וכמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזו המחשבה, לפי מה שראו במקראות, ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות.

בפשטות מבינים, שהראב"ד מתריס נגד הרמב"ם ואומר, גדולים בתורה יותר ממך חשבו שהוא בעל גוף ובעל תמונה. הכסף משנה כבר דן בזה, ומסבירים המפרשים כי לא עד כדי כך. כשהוא אומר 'ממנו', הוא לא מתכוין שיותר גדולים מהרמב"ם, הוא מתכוין 'ממנו' – מעם ישראל, מאיתנו. כמו שנאמר בפרשתנו [שמות א', ט'] רַב וְעֲצוּם מִמֶּנּוּ. למלה 'ממנו', ישנם כמה פירושים. גם המרגלים אמרו, שהשבעה עממין הם יותר חזקים מאיתנו. פִּי חָזַק הוּא מִמֶּנּוּ ובמדבר י"ג, ל"א. כך לפי הפשט שלפסוק. חז"ל דורשים זאת, על הקב"ה. אבל כך הוא לפי פישוטו.

בכל אופן, ישנה כאן מחלוקת עצומה בין הרמב"ם לבין הראב"ד. הרמב"ם אומר, כי מי שחושב שהקב"ה הוא בעל גוף, הוא מין ורשע, ואין לו חלק לעולם הבא. והראב"ד אומר, שיש גדולים וטובים הסוברים כך. הם טעו בפסוקים וכו', וע"כ הם לא מינים.

אז נשאל את הרמב"ם, האנשים הללו טעו, מה הם אשמים? מה פשעם ומה חטאתם? הם ראו שכתוב בתורה 'עיני יי', ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, וראו גם כל מיני מאמרי חז"ל, והם הגשימו זאת, הבינו שהדברים כפישוטן. כתוב שהקב"ה יש לו שיעור קומה, ויש לו רל"ז אלף פרסאות, וכל מיני דברים, שהם הבינו ולקחו זאת כפישוטו. בשביל זה הם 'מינים'?

צריך לומר, שהרמב"ם סובר, כי מי שחושב, דבר שהאמונה שלו אינה נכונה, הוא מחוץ למחנה. למה אתה חושב כך? נתחיל בהלכות עבודה זרה, מי אמר לכם את הרעיון הזה, שצריכים לעבוד את השמש ואת הכוכבים. מאיפה שמעתם זאת? זאת המצאה שלכם. אתם החלטתם כך, ובגלל זה החלטתם שצריך לעבוד את השמש ואת הירח. אבל אדם הראשון, לא עשה כך. לא שמעתם זאת. אתם יש לכם מחשבה חדשה, אתם מתרחקים מהקב"ה. ואם כן, כל הרחקה מהקב"ה זה עבודה זרה. עצם המחשבה הזאת, זה ריחוק מהקב"ה. מי שחושב שהקב"ה בעל גוף, לפי דעת הרמב"ם, האדם הזה הוא כופר. אפילו שבעצם הוא טעה, אבל זה לא עבודת ה', זה שגוען לחשוב דבר כזה, איך אתה חושב שהקב"ה הוא כך? את מה אתה עובד?

צריכים עוד להאריך בנושא הזה, אבל אני רואה שהזמן קצר. נשאר זאת לשיעורים נוספים בל"ג, כי יש בנושא הזה של ע"ז, מה להרחיב. הרמב"ם כותב מהלך אחד, אבל יש עוד שלשה מהלכים, סה"כ ארבע שיטות, ארבע דברים לפחות שראיתי, איך התחילה ע"ז בעולם, ולפי זה את הכל צריכים להסביר.

אבל הנקודה העיקרית היא, שכאשר ישנה טעות באמונה, פירושו לדעת הרמב"ם כפירה. אם נשאל את הגויים האלה, למה אתם עובדים ע"ז? הם יענו, כך חשבנו. מה הפירוש כך חשבתם? מי אמר לכם לחשוב כך? אתם רוצים כך לחשוב. לכאורה יכולה להיות להם טענה, כי לגבי עם ישראל יש להם תורה, וכתוב בתורה מה האמת, לא יהיה לך אלהים אחרים, משא"כ להם אין את התורה, ולכן טעו.

אבל אתם לא רציתם לקבל את התורה, הקב"ה רצה לתת לכם תורה, י"י מסיני בא וזרח משעיר למו, הולך לבני אדום ולבני ישמעאל, אבל אתם לא רוצים לקבל את התורה, אתם רוצים את הדעה שלכם, פירושו שאתם כופרים

נאמר בפסוק [שמות א', ז'] וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמַאד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם.

לרבי אברהם אבן עזרא, ישנם שני פירושים על ספר שמות. האחד הוא הרגיל, והשני נקרא 'הפירוש הקצר'. לא שהוא קיצר את הפירוש שלו, אלא זהו ספר אחר, עוד פירוש, שבאופן יחסי זה יותר קצר ממה שיש לנו שהוא יותר ארוך.

הוא אומר כך, האומרים על מלך ישמעאל, שִׁמְסֵפֶר בְּמַאד מְאֹד כְּשֵׁמוּ בְּגִימְטְרִיא, מה יעשו בזה שהוא כתוב על ישראל?

הראב"ע מדבר ברמזים ובחידות. הוא אומר, כי ישנם כאלה האומרים, כי 'במאד מאד' זהו השם שלו בגימטריא.

למה הוא מתכוין?

נקדים מה שהראו לי בעלון בית נאמן [פרשת ויחי, עלון 1242], לצערינו אין לי מה להגיד, איך להתבטא על העלון הזה, כי הוא משריש לאנשים טעיות חמורות, טעיות גמורות, וחוזר על זה עשרות פעמים, ודבר שחוזרים עליו הרבה פעמים – גם כשזה שקר וטעות – עלול להתקבל בלב האנשים. על ענייני השקפה, אמונות ודעות וכו', אני בדר"כ לא מגיב, יטפלו בזה אחרים. זה כללי. אלא בעניינים הנוגעים אלינו בפרטות, שזה התחום שלנו, זה התפקיד שלי. במקום שאין אנשים, השתדל להיות איש.

נקרא את המלים שלו, ואח"כ נסביר. אלו שתי טעיות חמורות מאד.

המיוחד שיש באגרת תימן, שאמר חכם אחד [בהסכמה לס' אבן ספיר – מסע תימן] שאילו לא בא הרמב"ם לעולם, רק לכתוב לנו את אגרת תימן, דיינו! למה?

כי שבט שלם משבטי ישראל עמד להתבולל בין האומות, עמד להתאסלם. בא שוטה אחד שאמר להם, מוחמד כתוב בתורה. איפה הוא כתוב? ולישמעאל שמעתיך הנה בירכתי אותו והפירתי אותו והרביתי אותו במאד מאד

ורשעים, ולכן מגיע להם לא תחיה כל נשמה'. דהיינו, הדעות שלהם, זה בעצמו הכפירה, כי הם לא רוצים לקבל את האמת, והם יצדיקו את עצמם.

הרי הקב"ה בא לתת לכם תורה, מציע לכם ואתם לא רוצים, ואח"כ תצדיקו את עצמכם עם אלף תירושים. כמו נביאי השקר, שהיו כופרים ורשעים ועוברים אפילו על עשרת הדברות, והמדובר הרי על יהודים, אשר קיבלו את התורה ובכל זאת עובדים עבודה זרה. איך מסבירים את זה? האדם הוא כ"כ נגוע, כ"כ רקוב, עֶקֶב הַלֵּב מְכַל וְאָנֵשׁ הוּא מִי יִדְעֵנוּ [ירמיהו י"ז, ט"ז], שהוא יתרין אלף תירושים, והכל מתוך נגיעות עצמיות, והוא טועה והולך בדרך שאינה נכונה.

מתן תורה, אבותינו קיבלו תורה בהר סיני, ולא עבר זמן רב ועשו עגל. יַעֲשׂוּ עֶגֶל בְּחֵרֵב וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְמִסְכָּה וַתְּהִלִּים ק"ו, י"ט רחמנא ליצלן. אבל שמעתם מהר סיני, 'אנכי יי' אלהיך', לא יהיה לך אלהים אחרים', 'לא תעשה לך פסל'. איך אתם עושים עגל? נו, אז אם יהודים עושים עבודה זרה, אז גויים עאכ"ו. על טעות באמונה, אין תירושים, לא מתקבל שום דבר, ומגיע להם אבדון.

צריכים עוד להרחיב ולהסביר את הדברים האלה, לולא שאין פנאי כעת, מאחר שישנו נושא נוסף חשוב שברצוני כעת להגיד, הנוגע לפרשת השבוע.

פירוש ראב"ע לגבי הפסוק בפרשתנו (שמות) ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, והתייחסות לדברי האומרים כי שמו של המשוגע (מחמד) רמוז בגימטריא של המלים 'במאד מאד'. התייחסות מרן שליט"א לטעיות חמורות המושרשות פעם אחר פעם בעלון 'בית נאמן' ע"י הרב מאזוז והעוללות להתקבל חלילה כנכונות אצל המון העם, כגון כי כביכול יהודי תימן ניצלו משמד רק בעיקבות 'איגרת תימן' להרמב"ם, וכן לגבי הסיפור שהביא על תימני שכפו אותו בא"י לתת גט עקב טענת מאיס עלי, כי זאת טעות שהוטעה בה הגר"ע יוסף זצ"ל, ושאינו לסמוך על כך חלילה.

[בראשית י"ז, כ'] – במאד מאד עולה בגימטריא מחמד. אז התורה רמזה שיקום אחד וישמו מוחמד... תודה רבה. שמעתם?

איך הרמב"ם סתר את דבריו? פורר אותם.

אמר להם, אילו התורה אמרה "וברכתי אותו במאד מאד", אולי נפרש תברך אותו, באחד שהגימטריא שלו במאד מאד. אבל התורה אמרה "והרביתי אותו במאד מאד", שהוא יהיה הרבה מאד מאד. המדובר על המספר של האומה, לא על איש מסויים.

כתוב גם "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד" [שמות א', ז], וכי היה מוחמד אתם במצרים! מה אתם אומרים!?

ככה הרס את כל הדברים שלו. איגרת שנשלחה ממצרים לתימן, החזיקה את היהודים בתימן מאות שנים, עד שבאו אחרים וגילו אותם, ראו שיש כאן יהדות עסיסית, יהדות פוריה, יהדות נפלאה. וגמלו אותו התימנים, במה שהם מעתיקים לשון הרמב"ם כמות שהוא, בלי הגהות ובלי חכמות. הנוסח התימני מדוייק מאד.

על המלים האחרונות, יישר כוחו. זה נכון. אבל רק זה. היתר, לא נכון ולא טוב מההתחלה ועד הסוף.

ראשית, הוא רוצה לשבח את איגרת תימן, והוא אומר שחכם אחד כתב כי דיינו שהרמב"ם כתב לנו את איגרת תימן. משונה בעיני שהוא יביא דוקא חכם אחד מן המשכילים האשכנזים האחרונים אשר כתב זאת, ובכל אופן זה לא ההסבר כפי שהוא אומר, שבגלל שהוא הציל את יהדות תימן מלהתאסלם, זה לא כתוב, הדבר אינו נכון.

הוא כתב רק שהרמב"ם עי"ז הצדיק רבים בתימן, והשיב בה רבים מעוון ע"כ. ותו לא. אולי מאה מאתיים וגם זאת אינה אלא השערה שלו. מניין לו? איפה זה כתוב? עכ"פ הרמ"מ הגזים שזה יהדות שלימה, שבט שלם מישראל ח"ו.

ולמה הוא חוזר על זה פעמים רבות? וכי זה אחד מעיקרי הדת? אתמהא.

אבל העיקר, למה צריכים להביא אותם? יש לנו את הגר"א וסרמן, מגדולי ישראל, תלמיד החפ"חיים, ראש ישיבה דגול, המשבח את איגרת תימן. אותו צריכים להביא. אם כבר, תביא אותו, ולא אנשים שלצערינו הדעות שלהם 'מחוץ למחנה מושבם'. הגר"א וסרמן אומר, 'כל ספרי הרמב"ם – קודש, ואיגרת תימן קודש קדשים'. את זה צריכים להביא.

ליתר דיוק, הגר"א וסרמן מדבר לא רק על איגרת לחוד, אלא גם על איגרת נוספת הידועה בשם איגרת השמד, שזה לא קשור לתימן. וכך הוא לשונו, כמובא בקובץ מאמרים ואגרות דף קל"ח, נְפַר שרוחכם נכאה, וצריכים אתם לחזק רוחכם. לזה עצתי שתדפיסו מאדרות הרמב"ם איגרת תימן ואגרת השמד השייכים לעניננו, ותלמדו את שתי האגרות הללו בין חבריכם ברבים. כי אם כל דברי הרמב"ם קודש, האגרות הללו הם קודש קדשים. ובדבריו הקדושים תוכלו למצוא מרפא לרוחכם ע"כ.

לא אחזור על הדברים שכבר דיברתי בעבר בעניין זה ובשיעור מוצש"ק שמות התשע"ט, ובאריכות בשיעור מוצש"ק חיי שרה התשע"ח, שיעור מס' 243, אמרנו כי הטעות הזאת שהם חושבים שיהדות תימן ניצלה מלהתאסלם, ורק בזכות איגרת תימן הם ניצלו משמד, הסברנו שזה שקר וכזב, לא היה ולא נברא, לא עמדו להתאסלם, ולא ניצלו בגלל הרמב"ם. כדרךנו לא אחזור על הדברים שכבר אמרתי אז, אבל זה לא נכון. ולצערינו היו עוד הרבה גזירות קשות גם אחרי כן, וניצלו בלי הרמב"ם. ברוך ה', מה שהם החזיקו מעמד, זה לא קשור לרמב"ם.

ובכלל, לא כ"כ ברור אם ועד כמה התפשטה איגרת תימן שם. את איגרת תימן, התימנים כמעט כולם בכלל לא היו מכירים. 'העולם' מכיר את זה, יותר טוב מן התימנים. האיגרת הזאת לא התקבלה שם, לא מפורסמת שם.

שערי יצחק – השיעור השבועי

מי לנו גדול מהספר אור האפילה, רבי נתנאל בן ישעיה, אחד מקדמוניו שהיה אחרי הרמב"ם, הכותב זאת במפורש, ואדרבה הוא מביא את זה בתורת רמו. נמצא ההיפך, שהם קיבלו את הרמו הזה. הוא לא ראה בזה שום חסרון. מה הבעיא אם יהיה רמוז בתורה שמו של אותו המשוגע? בסדר, נכון שלצערנו זה מה שקרה, אבל מה זה קשור לאמונה שלו. בעל אור האפילה כותב כך. הדבר ממש מחריד. אלו דברים ממש הפוכים.

הוא כותב [בפרשת לך לך] בזה"ל, לו ישמעאל יחיה לפניך, ביקש שגם לישמעאל יהיה מלך, ונענה. ועמדו ה"כיליפים" בבבל, שלושים וששה "כיליפים", מניין לו. הוא מביא רמזים בתורה. ל"ו ישמעאל, שלושים וששה כליפים, דהיינו מלכים.

ז'לישמעאל שמעתיך, הראהו משוגע וחבורתו. הקב"ה הראה לאברהם אבינו את המשוגע, זהו הנביא שלהם. והוא אמרו במאד מאד, מנין משוגע, כלומר מחמד. זהו. והוא ממשיך הלאה.

א"כ אדרבה. יהדות תימן לא קיבלה בכלל בזה את דעת הרמב"ם. הוא חושב כביכול בגלל שהרמב"ם הוציא להם את השטות הזאת מהראש, אבל בדיוק יהדות תימן בכלל לא חשבה שזה בכלל בעיא להבין כך.

אח"כ כותב הרמ"ם בשם הרמב"ם, שהוא טוען מה יגידו על הפסוק בפרשתנו, זירבו ויעצמו במאד מאד, וכי מחמד קשור למצרים? בני ישראל ירבו ויעצמו?

אבל הרמב"ם לא כתב זאת כלל ועיקר. מי שכתב את זה, זהו רבי אברהם אבן עזרא, כמו שהקדמנו, והדבר לא הפריע לו. אדרבה, דעתו כמו חכמי תימן. יכול להיות שזה כך. אלא שהאבן עזרא טוען, מצד אחר. בסדר, לגבי הפסוק ההוא, ניחא. אפשר לקבל. אבל מה תגיד לי כאן בפסוק זירבו ויעצמו במאד מאד? לכן הוא כותב, כי אלה האומרים כך, 'מה יעשו בזה?' תגיד לי על עכשיו תירוץ? זה אתה לא יכול.

אולי מפני שבעבר הסתירו זאת, מפחד אומות העולם. אבל עכ"פ זה לא מה שהציל אותם.

ובכלל לגבי כל העניין הזה שכביכול היו מתבוללים, ורק בגלל הרמב"ם נשארו ביהדותם, זאת טעות. וכאן ברצוני לומר דבר שרשי מאד. חידוש מזוית אחרת. הוא חושב, שבגלל איגרת תימן, חזרו בהם. הרמב"ם הוציא להם את השטות הזאת מהראש. כך הוא כותב שם, שהכניס להם מישהו – המשיח שקר ההוא – שמחמד רמוז בתורה, אז א"כ ח"ו זאת סיבה להתאסלם. והרמב"ם בא וכתב שזה הבלים, מחק את זה, עשה שזה שטיות ודברים בטלים.

הדבר בעיקרו אכן נכון, הרמב"ם כותב באיגרת תימן בזה"ל, מה שהזכרת מענין הפושע אשר דימה בעיני בני אדם כי במאד מאד הוא משוגע – הכוונה מחמד – וכן אמרו הופיע מהר פארן רומז אליו, וכן אמרו נביא מקרבך מאחיק, וכן הבטחתו לישמעאל ונתתיו לגוי גדול, הנה אלה דברים שקצה בהם הנפש מרוב אמירתם. דהיינו, נמאס לרמב"ם כבר לשמוע את השטות הזאת. אפשר להקיש מזה גם לגבי הר"מ מאזוז...

ואין לומר בהם שהם בתכלית החלישות, אלא שהלמידות בהם שחוק והטרדה בהחלט, והם דברים שאינם מביאים לידי טעות כלל ואפילו אצל ההמון והטפשים, והפושעים עצמם הבודים אותם אינם חושבים שהם אמת ואינם משתבשים בהם, אלא כוונתם בדברים אלו להתכבד בהם אצל הגויים, ולהראות להם שהם צודקים וכו'. בקיצור, הרמב"ם כותב שזאת שטות. וא"כ, אהה, ברוך ה', הוא הציל את יהדות תימן. זה שלא חשבו כך. כי אם היה כתוב ש'במאד מאד' זה מחמד, אז הם היו חושבים שזה נכון, והם היו מתאסלמים רח"ל.

הפלא העצום הוא, שחכמי תימן – אחרי הרמב"ם – כותבים בדיוק הפוך מהרמב"ם. למרות שעל הרוב לא נטו ממנו. הם אוחזים, שאכן זאת הכוונה בתורה, שהדבר רמוז בתורה.

במלים אחרות, שם בפרשת לך לך, לא הפריע לו, כי יכול להיות שהדבר אכן רמוז. אבל כאן, לא מסתדר לו.

שאלה מהקהל: וממילא גם שם זה לא נכון.

תשובת מרן שליט"א: בלי ההוכחה הזאת. אבל הדבר היה מקובל. אפשר לקבל אותו. א"כ בעצם זו ראיה לסתור. א' הרמב"ם לא הביא את הראיה הזאת. ב' והאבן עזרא שהביא את הראיה הזאת, אדרבה מדבריו מוכח שאם היה כתוב זאת רק שם, שייך היה לקבל זאת.

למעשה, המלה 'במאד מאד' כתובה בתנ"ך שש פעמים. יש על זה 'מוסרה' בספר יחזקאל. אחד מהם זה בהפטרה שקראנו השבת, וְתִפִּי בְּמָאד מָאד [יחזקאל ט"ז, י"ג], על זה שם ישנה מוסרה בספר יחזקאל, כי בשש מקומות כתוב 'במאד מאד'. כנראה שהדבר לא הפריע לאלה שכן מחזיקים מן הגימטריא הזאת, כי כאן זאת היא הכוונה, ושם זה משהו אחר. דהיינו, למה פה כתוב במאד מאד, התאים להם העניין שזה רמוז. זה לא מחייב, בגלל שהרמז במקום אחד, שיהיה גם במקומות האחרים. הקושיא הזאת אינה מפריעה.

וגם האבן עזרא לא הסתפק בכך, לא היה לו די בטענה דלעיל, הבין שאפשר לדחות אותה, לכן הוא מוסיף ואומר בזה"ל, 'חלילה שידבר הנביא בלשון גימטריאות או ברמיזות'. הוא בכלל טוען, מה זה גימטריאות? מה אתה מקשקש?

לא ניכנס כעת לנושא הזה, כי האבן עזרא בעצמו לפעמים כותב גימטריאות, ופתאום כאן הוא אומר, לא, 'חלילה'. למשל לגבי הפסוק 'את עבדי צמח', האבן עזרא אומר שזהו המשיח, בגימטריא מנח"ם. הוא בעצמו כותב כך. וכן לגבי הפסוק בישעיה [ז', ו'] בֶּן טַבְאֵל, הוא אומר שבאותיות אלב"ם גנ"ס זה רמלה, דיינו רמליהו. הוא בעצמו קיבל את הפירושים האלה, אפילו שהם רק רמזים. התשובה לכך היא, מי שיראה בתורה שלימה [מילואים דף רל"ט פרשת שמות] הוא כותב שכוונתו רק לסוג רמיזות

כאלה, אבל לא שאר גימטריאות. זה האבן עזרא לא מקבל. נראה שהוא נדחק שם לתרץ זאת. וכי מה ההבדל?

*

וכן לגבי הדבר השני. הרמב"ם אמר להם, תגידו, מה אתם מדברים? הופיע מהר פארן, אתם רוצים להגיד שהכוונה על הישמעאלים? על אותו הנביא? הרי פארן זה בארצות ערב. אבל הרמב"ם שולל זאת מאד וכותב בזה"ל, אבל אמרו הופיע מהר פארן, הוא פעל עבר, ואלו אמר ויפיע מהר פארן כבר היה אפשר למי שאוהב לבדות להתלות בכך. אך כיון שאמר הופיע, משמע שהוא דבר שכבר אירע, לפי שהוא מתאר מעמד הר סיני וכו'. עונה על הטענה השנייה. הרמב"ם אומר, אתם אומרים כי 'הופיע מהר פארן' הכוונה על מחמד, שהוא יתגלה אליו. מה פתאום? א"כ למה כתוב 'הופיע'? הרי בזמן משה רבינו הוא ודאי עוד לא הופיע? א"כ היה צריך להיות כתוב 'זיפיע'?

נו, עכשיו יהודי תימן ב"ה יירגעו, ולא יתאסלמו... כי הרמב"ם הוציא להם מהראש את הטעות הזאת...

אבל נפתח את הספר אור האפילה, ונראה שהוא מביא שם את הפירוש הזה, והוא לא דוחה אותו.

תשמעו מה הוא כותב [בפרשת וזאת הברכה], זיאמר י"י מסיני בא וזרח משעיר למו, אמרו, שה' שלח נביאים לאירופא, והם בני עשו, ואל בני ישמעאל, להציע לפניהם דבר התורה. אמרו בני עשו, מה כתיב בה? אמר להם, לא תרצת. אמרו, והלא נאמר לעשו זעל חרבך תחיה? המאמר הזה הוא מדרש ידוע. אמרו בני ישמעאל, מה כתיב בה? אמר להם 'לא תנאף', 'לא תגזול'. אמרו, והלא נאמר לישמעאל, 'ידו בכל ויד כל בו', אנו פושטין ידנו בזמה ובגזל. אבל ישראל, והם רבבות קדש, אמרו 'נעשה ונשמע'.

ויש אומרים, שמשה הודיעם מה שיהיה, ומי יעמוד בעולם. ואמר להם, שיעמוד יש"ו, והוא

שערי יצחק – השיעור השבועי

בתורה מצינו עבר במקום עתיד, כגון ובמדבר כ"ד, י"ז] דָּרַךְ פּוֹכֵב מֵיַעֲקֹב, דקאי על המשיח, כמ"ש הרמב"ם עצמו בהל' מלכים פרק י"א הלכה א'. אבל יש הבדל, כי שם עכ"פ מפורש בתחילה שאין המדובר עכשיו אלא לעתיד, שכן אמר, אראנו ולא עתה, אשורנו ולא קרוב].

זאת טעות אחת חמורה, מכל הצדדים, רק שאין לי זמן עוד לפרט ולהאריך בכך. בל"נ נשלים בשיעור הבא, פרשת וארא.

*

אזכיר רק את הנושא השני, כי אני רואה שרומזים לי שכבר נגמר הזמן, ואולי בעז"ה נרחיב גם על כך.

באותו העלון הוא כותב כך, פעם אחת היה תימני אחד שהתחתן עם אשה בחוץ לארץ ובא לארץ ישראל. והיא אמרה, בעלי מאוס עלי. הוא לא רצה לגרש אותה, הרב ע"ה אמר [שו"ת יבי"א ח"ג אה"ע סי' י"ח-כ"ג], ניסינו לעשות הכל, לפייס את הבעל, לתת לו כסף כדי שיגרש אותה, אבל שום דבר לא עזר. אנחנו קוראים לו "הבעל עננו, ואין קול ואין עונה" [מלכים-א' י"ח כ"ז].

אשתו רצתה להתגרש ממנו, בטענת 'מאוס עלי', אבל הבעל לא הסכים לתת לה גט פיטורין ולשלחה לנפשה.

אז אמר [שם סי' י"ט] שאף על פי שאנחנו פוסקים כמו מרן [אה"ע סי' ע"ז ס"ב] תמיד [שלא כופים לתת גט בטענת "מאוס עלי"], אבל הפעם שהבעל תימני והיא תימניה והם נישאו בחו"ל, והבעל הזה מתעקש ולא רוצה לתת לה גט, כפינו אותו שיתן לה גט כדעת התימנים, כי התימנים פוסקים כמו הרמב"ם [פי"ד מהלכות אישות ה"ח]. עכ"ד.

לצערינו, הטעו את הרב עובדיה יוסף. אכן הדבר הזה התפרסם, אבל צריכים לדעת את האמת, שזאת טעות, הדבר אינו נכון. לפי המובא בספר סערת תימן [דף י"ז], כבר לפני מאתים וחמשים שנה נתוועדו חכמי תימן

טענת הנצרים, אשר עיקרם אירופא, והם אנשי שער, ושכמעט תתפשט האמונה הנצרית בכל העולם לפני משוגע. ואחריו יעמוד משוגע, אשר משכנו במדבר פארן, ויקרא בני אדם לעבודת ה' בגלוי, ויכנסו עמים בדתו. ואחריו יעמוד מי שבו נאמר 'אתה מרבבות קודש', והוא המלך המשיח מהרה יגלה. יזרח משעיר למו' אלו הנצרים, הם היו בהתחלה. אחרי כן בא הישמעאלי, 'הופיע מהר פארן'. ואחר כך לעתיד לבוא יבוא כבר המשיח, וזה הסוף. אמר רבינו – הוא מביא את הרמב"ם בהלכות מלכים – לא בא יש"ו הנצרי וזה הישמעאלי, אלא לישר דרך המלך המשיח.

לפי דברי הרב מאזון, הרמב"ם נלחם כנגד הדעה הזאת, אבל הנה אדרבה חכמי תימן מביאים אותו כפירוש המתקבל על הדעת.

מה לא טוב בזה? שמשה רבינו מודיע לנו, שיבוא יום ויבוא איזה משוגע ויגיד איזו דת חדשה ויעשה דבר כזה בעולם? אדרבה, חידוש טוב הוא שידענו זאת מראש. איזה פיסול יש בכך? הרי הקב"ה קורא הדורות, צופה כל העתידות מראש, ולכן בתוה"ק רמוזים כל הנסתרות עד עולם.

הרמב"ם אמנם טוען על כך, כי כתוב 'הופיע' בלשון עבר, ולפי דבריכם היה צריך להיות כתוב 'יופיע', כלפי המשוגע הנביא ההוא.

אבל מי לא יודע, שבנבואות מדברים על דברי עתיד, בלשון עבר. פעמים רבות מצאנו זאת בנביא, והמפרשים מקשים, למה אתה מדבר על הדבר כאילו הוא כבר היה, למרות שזה עדיין לא היה ורק יהיה בעתיד? אלא, כל כך רוצים להגיד שזה בטוח, לכן מדברים על זה בלשון עבר.

א"כ הקושיא של הרמב"ם היא בכלל לא קושיא, ומובן היטב מדוע חכמי תימן לא קיבלו זאת.

וחכם אחד שליט"א העיר כאן, דכיון שרמז מחמד וכו' הוא בתורה, צריך להוסיף שגם

והחליטו שבשום אופן לא יכפו על כך, מכיון שהעניין הזה של טוענת 'מאיס עלי' הוא חמור ביותר.

לא ניכנס לכל פרטי העניין, אבל ישנם שני מושגים. יש טוענת מאיס עלי, שהוא אכן מאוס עליה ואינה יכולה לסבול אותו, ועל כך הרמב"ם כותב שהיא לא שבויה, שתיבעל למישהו שהיא לא סובלת, לכן מכריחים את הבעל לתת גט. כופים אותו. יש אומרים שזה בדברים, אבל יש אומרים אפילו בשוטים. כך שיטת הרמב"ם. אבל הרבה ראשונים אומרים, חס ושלום, רח"ל זה גט מעושה. הרי ההלכה היא, שהבעל אינו מגרש אלא לרצונו. אי אפשר לכפות אדם לתת גט. ואם חס ושלום הא תינשא, הבנים יהיו ממזרים. ויש מושג, בעינא לה, ומצערנא ליה. דהיינו שהוא לא מאוס עליה, אבל היא נוקמת בו.

איני יודע מה עשו בתימן בדורות הראשונים, אין לנו ידיעות ברורות מה נהגו. אבל מדברי מהרי"ץ זיע"א בכמה מקומות, ויש על כך הסכמה ברורה של חכמי תימן, שלא לנהוג בזה כדעת הרמב"ם, ולא כופים לתת על זה גט ח"ו. רק במצבים קשים, שיש מקום עיגון, או בצירוף כמה וכמה סניפים.

צריך להאריך בנושא הזה, אבל ב"ה שנושא זה כבר נדפס, כתבתי על כך בס"ד מאמר שלם ויצ"ל בקובץ פעמי יעקב, אולי אם הרב שילה ירצה להדפיס זאת כנספח לחוברת "שערי יצחק" זו, זה יהיה דבר טוב ומועיל, כדי למנוע את הטעות הזאת. הגם כי עורכי הקובץ שינו כמה דברים לפי דרכם והבנתם. לצערנו, הרב עובדיה יוסף אינו אשם כל-כך בזה, כי הטעו אותו, אמרו לו שכך היה בתימן, אבל הוא לא ידע. זה כמו עכשיו הרב מאזוז, שאיננו יודע היטב על התימנים. הם לא יודעים היטב בין ימינם לשמאלם, ק"ו להבחין בין תכלת לקלאד אילן. מבלבלים אותם. אבל מי שידוע, בין חכמי תימן ישנה החלטה על הדבר, רובם ככולם לא הסכימו לכך בשום אופן, אין דבר כזה לכפות את הבעל, אפילו במצבים כאלה.

המאמר פורסם בקובץ פעמי יעקב מנחם אב התשס"ד [עמ' פ"ט-צ"ד], וב'אוצר הפוסקים' החדש סי' ע"ז ציינו זאת בקצרה בשמי, בהלכות כתובות עמ' 46.

חושבני שישמעו החכמים ויוסיפו לקח, שלא יהיה ע"ד שנאמר [שמות ה', ט'] וְאֵל יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שִׁקְרָה, אבל פה הדברים ברורים כשמש.

שאלה מהקהל: מה עם ברכה מעין שבע?

תשובת מרן שליט"א: זהו דבר נוסף שהטעו את הרב עובדיה, כביכול התימנים אומרים ברכה מעין שבע גם בערב פסח שחל בשבת. זאת בעיא נוספת, וכתבנו עליה בשלחן ערוך המקוצר חלק ב'. וישנם עוד כמה דברים, כגון בהלכות גטין, שלדעת הרמב"ם [פ"ב מגירושין הל"ב] מותר לכתחילה להחתים ועד, אבל מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק [ח"א סי' קכ"ו] פסק שראוי להחמיר בזה לכתחילה.

בנדון דידן, אפילו בעבר, בהרבה ארצות שהרמב"ם היה הרב שלהם, מפרשים רבים כותבים זאת, הם לא יפקו בזה כפי דעתו. זהו אחד מן הדברים, כיון שזהו נושא חמור של ממזרות ח"ו, ושל אשת איש. לפי דבריהם, אשה שמקבל גט במצב כזה, היא נחשבת עדיין אשת איש. מכיון שפוסקים רבים חולקים על דעת הרמב"ם בזה בתוקף, החליטו שזה אחד מן הדברים שלא יקבלו את דעת הרמב"ם למעשה. יתירה מכך, אפילו בארץ מצרים, באתריה דהרמב"ם, ג"כ לא קיבלו מאז ומקדם את דעתו, מרוב חומרת הנושא הזה.

לכן, חכמים היזהרו בדבריכם. ה' ברוך הוא ישמרנו, שלא ניבוש ולא ניכלם ולא ניכשל לעולם ועד, אכ"ר.

שובו בנים
שובבי"ם